

14076

^{XLI.} DISPUTATIO JURIDICA, ^{No 2. 40}

De

1654 13^a

MONETA, ¹⁵

Ejusq; Accidentibus variis.

Quam

Aspirante divino numine

Consensu Amplissimæ Facultatis Juridicæ

SUB PRÆSIDIO

HERMANNI HELM, HOL-

SATO-DITHMARSI. J. U. L.

Publicè defendere conabitur

JOHANNES GHEFFEN/

B. 2.

Svevofordo - Franc.

In Auditorio Jctorum

die Martij.

VVITTEBERGÆ,

3¹/₂

EX OFFICINA JOHANNIS HAKEN, M DC LIV.

VIRIS

*Magnificis, Nobilissimis, Amplissimis, Consultissimis
& Excellentissimis*

DN. THEODORO KEZMARZKI

J. C. eximio, Comiti Palatino Caesareo, Regiae Majesta-
tis Danicae Consiliario, & Cancellario gravissi-
mo.

DN. REIMARO à DORN,

J. U. D. Reg. Maj. Dan. Consiliario dignissimo & Ca-
nonico Slesvicensi.

DN. FRANCISCO STAPEL,

J. U. D. Ejusdem Reg. Maj. Dan. Consiliario & Praefecto
Pennenbergensi meritisissimo.

DN. JOHANNI SEEM/

J. U. Lic. & Eidem Regi Danicae à Consiliis

~~Consiliario~~

Dnis. Moecenatibus Patronis & Patrono

exercitium hoc Academicum

dicat dedicat

PRÆSES.

I. N. D. N. J. C.

DE moneta acturi feliciter notamus primò & in ipso li-
mine vocabula: *moneta*, *nummi*, *pecunia*, eorumq;
ἔτυμον, quod demonstrare non tam difficile, quàm ju-
cundum pariter atque utile, si priscorum emetiri velis
temporum contractus atq; commercia. *Moneta* à monendo est,
quòd monere debeat & rei quantitatem & qualitatem, quæ le-
ge i. e. consensu gentium communi definita est, argumento vo-
cis *Nummi*, quam ita eleganter *Aristoteles lib. 5. Ethic. cap. 9.*
ἀπὸ τῆς νόμῆς, νόμισμα, derivat: Quamvis nec contemnenda
etymologia sit, quâ alii ἀπὸ τῶν νομῶν, à pascuis [deducunt,
quòd veterum opes in armentis & consequenter in agris & pa-
scuis fuerint positæ. Quò facit vox *pecunie* denominata à pe-
cude, quòd antiquitus *pecudes* ceteraq; res omnes, quæ in pa-
trimonio nostro sunt, & *pecunia* pro synonymis ferè fuerint
habitæ, ut hoc patet ex *l. 5. ff. de V. S.* ubi ita comparat *Paulus ex*
lib. 2. ad edict. ad quòd fusè *Goedd. h. t.* cui congrua est *l. 1. ff. de cō-*
trahend. emt. in verbis: *olim non ita erat nummus, nec aliud*
merx, aliud precium vocabatur, &c. Et hoc ipsum confirmatur
signaturâ pecuniæ, quæ pecudis, bōvis, aut ovis effigie notata
fuit, in recordationem perpetuam, quòd antiquissimi mortua-
lium, agricolæ scilicet, uti erant, & pastores, bove aut ove,
tanquam communi usurâ usi fuissent. Ut vel unico exemplo
Diomedis & Glauci arma permutantium palam est ex *Homero*
ostendente, *Diomedis arma esse ἐκαστὴν βότα*, *Glauci verò ὄ-*
ντα βότα: quamvis hæc verba ad monetam Atheniensium pri-
mam autore *Thesæo* bovis figura insignitam, contra mentera
Pauli in *l. 1. ff. de contrahend. emt.* referat, *Tholosanus l. 36. c. 2. n. 23.*
A 2 ubi

ubi miratur quasi neminem præter se hæc observasse, et si de emendatione loci illius cogitaverint *Alciatus, Budæus, Baptistæ Pius & alii.*

II. Cæterum ut clarum est, quâ occasione nummi progeneriti fuerint, multò tamen difficilius indagare, cui inventio primùm debeat, cum nequicquam moveat, quod de *Numa* perhibetur, ipsum primò jusse eundem monetam, ut ex *Svetonio Suidas* testatur, præsertim cum ex sacris literis *Gen. 20.* certum sit, jam tum tempore *Abrahami* nummos quoque signatos extitisse, quem tamen integris 1378. annis *Numa* antiquiorem fuisse ex temporum & historiarum collatione constat. Uti de Nummo *Abrahami* ab illustri viro *Bogislao* ab *Hassenslein* in terra *Palæstina* in *Germaniam* allato in *Sarepta* sua p. 148. testatur *Johannes Matthesius Rochlicensis* vir rerum metallicarum ad stuporem peritissimus; unde, ut taceam circa hæc Autorum dissonantiam, rectius nos facturos spero, si nihil potius, quam certum in incerto ponere allaboraverimus, videantur tamen vacua Inventorum de prioritare certantium exempla apud *Herod. in primo. Strab. 8. Joseph. antiq. Judaic. 4. c. lib. 1.*

III. Est autem moneta instrumentum utile commutationum & commerciorum, haud difficulter portatile, introductum olim communi consensu gentium aut partis maximæ. Instrumentum esse, mediumq; quo possis commodius emere, vendere, per mare, perq; terras commercia promovere, dubium nullum est. At, ut aureum, argenteumve sit, ut nonputo necessarium, ita disquisitionem hæc promeretur, proinde quando (1) *Aristoteles 5. Ethic. ad Nicom. c. 5.* dicit, nummum ex instituto hominum provenisse, nec naturam constare. Ut ita in arbitrio hominis positum videatur mutare eundem & inutiliter facere. Sequitur (2) præeunte eodem in *1. polit. c. 6.* neque argentum, neq; aliud quodvis metallum à sua natura ejus precii esse ac nobilitatis, ut hoc ipso per se sitis famæq; propulsari, vel coeli tempestates, aerisve injuria sedari possit, ut unicus panis ita longè preciosior sit; ceu perpulcrè; *Augustinus* inquit; *2. C. D. c. 16. domi sua panem habere quævis mavelle, quàm mures, numos, quàm*

quàm pulices, & (3) nos concludimus; Si vis & valor nummo-
rum unice hominum opinioni & statuto communi accepta fe-
renda sunt, etiam ex alia quavis materia monetam constare
posse. Si tollatur inveterata illa hominum opinio, quã aurum
argentumq; adamant, & vice eorum æs, plumbum, ferrum, co-
rium lignum amplecti cœperint; sicut in *Tartaria* monetam
ex papyro in forma quadrata, cui Regis signum impressum erat,
facta esse, testatur *Heidolus in Histor. orient.* vel de cortice mori,
ut tradit *Paulus Venetus l. 2. c. 21.* Numam Pompilium Romano-
rum Regem ferreos quoq; non solum eudisse nummos, verum
& scirteos, ligneos & ostraceos in congiarium dedisse legimur,
ut ita & veteribus coriaceam & scirteam monetam incognitam
non fuisse certum sit, teste *Alex. ab Alexand. diet. genial. l. 4. c. 15.*
& *Wolffango Lazio*, qui in suo Commentario de *Rep. Rom. c. 3.*
expresse annotatum reliquit, in Germania tempore milita talẽ
scirteam i.e. ex corio bubulo factam monetam fuisse, quamvis
etiam nunc vivunt, qui citra belli necessitatem eam viderunt,
anno 1620. quò in Ducatu *Brunsvicensi* propter defectum minu-
tioris argenti, istiusmodi coriacea pecunia valuit.

IV. Verum enim vero, dum monetam instrumentum ex
numero utilium, quòd usum in vita facilem & expeditum ha-
beat esse statuimus cum *Aristot. i. polit. c. 8.* Licuit hoc quidem
Brunsvicensibus aliisque multò vetustioribus gentibus, ut viliori
ex materia monetam euderent, attamen eorum valorem ad ex-
teros extendere non poterant, aut quicquam istiusmodi nũ-
mis ab exteris petere. Cum *unam* sit, ut *Philosophus 5. Ethic. c.*
8. subjicit, quod *cetera omnia oporteat metiri*, scil. *usus* sive *uti-*
litas, cui dein subvenit hominum opinio, quæ ex *indigentia* ori-
tur. *Arist. 5. Ethic. 5.* cum quo per omnia concordat. *Paulus in d.*
l. ff. de contrahend. emt. ubi ita: *sed quia non semper, nec facile*
concurrerat, ut, cum tu haberes, quod ego desiderarem, in vicem
haberem, quod tu accipere velles, electa materia est, cujus publica
et perpetua estimatio difficultatibus permutationum equalitate
quantitatis subveniret, eaq; materia formã publicã percussa, usum,
dominiumq; non tam ex substantia prebet, quàm ex quantitate.

ne ultra merx utrumq; sed alterum precium vocatur.

V. Ut autem ita constituta moneta ubique valeat, necessum est, ut succedaneus, & ut ita loquar, *vicarius ille indigentia* nummus scil. ab omnibus aut plerisq; constitutus sit *Arist. d. c. 5. ad Nicom.* Ut enim verum est, horum æstimationem principaliter olim non pependisse ex naturali earum perfectione, nobilitate essentiæ, aut ex quacunque denique quantitate physica, usus tamen & utilitas illa, quam super *indigentia* commune *statutum* hominis & *opinio* introduxerat, hic omnino erat advertenda. Tantum enim una Natio non potuit, ut sua moneta valeret ubique, quamvis ei nihil deesset, quoad bonitatem intrinsecam, uti moneta *Atheniensium* bovis figurâ vel ad memoriam *Marathonii Tauri*, vel Regis *Minois*, vel veterum commerciorum signata, non valuit fortè Romæ, aut minoris: Alibi, ut in Persia, sine dubio nihili.

VI. Et hæc, quæ de prisco nummo non signato, ejusq; usu dicta, cadunt item in formam nunc signatam, valorem atque æstimationem. Utrumque enim conjunctim identitatis ratione ex instituto hominum progreditur, ut materia & Nummi non possit esse sine forma adæquata atque propria, quæ nunc consistit partim in inscriptione vel signatione, partim figura, quæ etiam nunc vel rotunda, quadrata aut ambigua, ut ita ferè cudentur in Hispania **stücf von Achten / Real** / uti vocantur, vid. de figura nummorum *Leonard. de Portis. lib. 1. de sestertio.*

VII. In hunc autem finem inventa demum & addita hæc forma est, ut homines molestiâ ponderandi (qui mos maximam partem obtinet adhuc in *Livonia*, *Spécia*, ubi pecunia cuprea ejus magnitudinis est, ut facilius possit & citius ponderari, quàm adnumerari) levarentur. hoc enim primitus monetæ valor constabat. ut loquitur *Aristot. 1. polit. c. 9. primò simpliciter (argentum) magnitudine & pondere definitum est: postremò verò nota impressa, ut à ponderandi molestia liberaret. nota enim posita est quantitatis signum.*

II X. Fuit hæc forma apud veteres varia plerumq; ab eorum insigniis deducta, qui monetam cudi fecerunt, ita Philippus Rex Macedonia monetam sua effigie signavit, unde nummi philippici dicti sunt. Idem fecit Darius, unde Darici. Quos secutus quoque est Constantinus, dum manibus panis instar, coelum precantis in moneta videri voluit. Herod. l. 4. Eusebius in vita Constant. c. 15. Sic Mytilenæi Sapho insculperunt, Homerum monetæ suæ. Cbij, Dardani Gallorum pugnam. Regini leporem, Cephalæi equum, Argivi murem, teste Julio Polluce l. 9. c. 6. Apud Hebræos nummos agni imaginē notatos fuisse arguit vox, quæ habetur. v. 19. Gen. 33. Siclis verò Hebræorum communiter impressa erat una in parte imago urnæ, quæ contineret mannam Israelitarum cum inscriptione: Siclus Israel, in altera verò florentis Aaronis virgæ effigies cum hac inscriptione: Jerusalem sancta. Apud Romanos verò in pristinae usuræ memoriam & exemplum Thesei Atheniensium Regis, Serviū primū æream monetam (sub Numa enim tantū rudis æris usus erat) figurā bovis signavisse testatur ex Plinio Bod lib. 1. c. 10. Quæ tamen forma diu non perstitit, cum abinde Triumviri monetales nummos publicos atque bitriō ac beneplacitō suō signarint, quamdiu fuit populare Imperium, adjectis hisce literis: I. I. I. V. I. R. I. A. A. A. F. F. quas quidā Gallus ita interpretatus est. ære, argento, auro flavo ferunt. quæ corrigit Bodinus hoc modo: Triumviri auro, argento, ære flando, feriundo. d. lib. 1. c. 10. de Rep.

IX. Sed cum post, formā Reipublicæ immutatā, Imperium ad unum rediisset, jus quoque illud cudenda monetæ arbitrarium, mox proprium summæ potestatis Imperatoriæ factum est. ut patet ex edicto Constantini in l. 2. C. de fals. monet. derivatumque felicissimè in Imperatores nostros sacratissimos (aliosq; Reges ac Principes). Qui etiam formam illam arbitrariam, certam atq; legitimā, quā intrinsecā quā extrinsecam quā semper & unice præscribunt. Qualem in Imperio habemus ex Recess. August. de anno 1559. in ordinat. monet. Ferd. I. S. Wir aber vor gestelte sorten. Idq; nec injuriā, cum Imperatoriæ Majestatis

tis

tis sit præcavere, ne quid Respublica turbetur, aut detrimentum capiat, quod ex alia re vix promptius, quam ex moneta suboriri solet, ut loquitur in consimili Imperator *in edict. 11. ut ponderatores & monetarii in pres. vers. ideo & c. ita vero. 3. §. aliis porro vers. rem perversè coeptam.* & maximas turbas in Oriente ex differentia veteris numismatis ad normam *l. 1. C. de vet. numism. potest.* percussis, & recentiorum principum, ortas esse, his verbis testatur *Nov Leonis 52. Quantum inde in communibus negotiis novitatis, quantum item detrimenti, quod cum ad omnes, tum præcipuè ad pauperiores, potiusq; auxilio & defensione indigentes pertineat, extiterit &c.* Eaque cura cum primis hoc tempore principibus incumbit, ubi pecunia nudum instrumentum amplius non est negotiationis sed *merces*, imò negotiatio ipsa, contra *l. 1. ff. de contrab. emt.* ut patet in mutuo, quod excitavit nummulariorum & camporum exercitium; Quamvis & hæc ipsam negotiationem in mutuo veteribus quoque incognitam non fuisse exinde probat *Heigius*, quod olim, qui pecunia à fœnerationibus accepta usi sint, dicti fuerint conductitios habere nummos, quasi nummi utendi fruendi dati fuissent certa mercede. *videatur ipse Heigius p. 2. q. 1. n. 42. & 48. & Tholosanus in Syntag. J. un. lib. 36. c. 2. n. 27.* ubi multa eleganter ad hæc commentatus est.

X. Refert *Vopiscus*, Imperatoris Taciti legem fuisse, quâ omnis omnino metallorum confusio fuerit prohibita, indictâ capitali pœnâ. Quæ si in lucem & forum revocaretur: & ad consilium *Bodini* nec in minutis quidem nummis miscerentur: Insuper in singulis Imperiis una tantum officina monetaria constitueretur ad imitationem Romanorum, qui unam tantum habuerunt in templo *Junonis*, & *Regum Anglorum* institutum, qui nullibi alibi, quam in turri *Londinensi* monetâ signari passi sunt. Præterea *Marii Graciani* Tribuni plebis rogatione *schola probatoria* institueretur, in qua nummi sedulo examinarentur, poteramus sperare monetam non depravatum iri, nec inde turbas prognascentes. At tamen cum & ipse *Bodinus* fateatur ad normam præscriptam, quam

quam *aloy*, vel ligaturam vocant, rectissimè quoq; metalla mi-
sceri in *Anglia*, *Hispania* & alibi, quòd aurifices (quos ob id vo-
cat improbos, imò pestem latissimè grassantem) sapius con-
querantur, aurea vasa sine jactura conflare non posse ex auro,
cui ad summam bonitatem tantum duo *ceratia* desint; Porro
apud nos pluralitas illa officinarum illorumq;, qui flando ære
feriundoq; præsumt evitari non possit, spes hæc in tantum qui-
dem deponenda, magisq; allaborandum, ut terminus huic li-
gaturæ positus observetur, modusq; ligandi à nobis cognosca-
tur accuratiùs, ut si casus postea ingruat, in promptu malum
avertendi sint remedia.

XI. Ad Regalia & summa jura potestatis dum *jus monetæ*
audenda referimus, indubium fit, nec aliunde, quàm à consti-
tuyente eandem posse immutari. At cum tota die contrarium
appareat, etiam non ita diu priori Anno Dantisci se stiterit;
Mutationem respectu personarum duplicem facimus. Alteram
autoritatis publicæ, alteram privati & furtivi moli-
minis, quam *depravationem* propriè nuncupamus.

XII. Accidit istiusmodi depravatio, quando præter con-
cessionem privatus aliquis hoc jus cudendi sibi arrogat, impro-
bos nummos producit, aut probos imminuit, corrumpit, cir-
cumcidit. l. 1. & 2. C. de fals. monet. Cui crimini pœna est consti-
tuta varia pro ubique locorum recepta consuetudine. Apud Æ-
gyptios manus amputabantur ambæ. Sveci adulterinam mone-
tam liquefactam mittebant in falsarios vivos. In Gallis coquū-
tur injecti oleo ebullienti. In Imperio nostro præter crimen
falsi & peculatus l. Cornelia 9 ff. ad L. Corn. de fals. etiam Majesta-
tis tenentur: Qui jussa majestatis avaritiæ cecitate contemserint
& æternales vultus, dum fraudibus student, violare duxerint, ca-
pituli supplicio puniuntur, uti rescripserunt Impp. Gratianus, Va-
lentinianus & Theodosius in l. ult. C. de vet. numism. potest. Imò
de jure novissimo igne comburuntur d. l. 1. & 2. C. de fals. monet.
quib; adde Constitut. Crimin. Caroli V. art 3.

XIII. Actione verò hujuscemodi adversus adulterum in-
stitutâ, in *probam* deducebantur tria, pondus, forma & mate-
ria.

B

ria.

ria. per l. 1. C. de veter. numism. pot. Constit. Crim. Carol. V. art. 50 ad-
deò ut nihil omnino refragationis oriatur circa hæc præsuppo-
sita. Sed horum de materia difficilior erit probatio, præpri-
mis, si videas veteres; ab hisce enim longe aliter & ingeniosè
quidem ab *Archimede* instituebatur in probatione coronæ au-
reæ Hieronis Regis *Siracusanorum*, quam fallacem tamen &
minus expeditam existimat *Bodinus d. c. 10.* Quod nunc argen-
tarii & nummularii *Heraclio lapide* multò subtilius faciliusque
utantur, ut ut nemo & hic satis certò cognoscere possit, quan-
tum æris aut argenti auro mixtum sit, quod circularis portio
exterior, quâ bonitatis periculum fit ex auro argenti puri
esse queat, interiora verò corrupta, ut ita sapissimè deprehen-
ditur.

XIV. Monetarum mutatio autoritate publica quæ fit &
proprie *mutatio* sicut altera *depravatio*, dicitur. Illa quin speci-
aliter sit Principibus reservata dubium non est per d. l. 2. C. de
fals. monet. c. un. qua sint Regal. Attamen statum nostrum Roma-
no-Germanicum si videas, hæc ipsa potestas *Recessibus Imperii*
de anno 1559. ordinat. monet. Ferd. I. vers. Und nach dem die
frembden & singulorum capitulationibus ita limitata atque
circumscripita est, ut justam monetam Imperatores nostri non
tantum sine gravi & urgente causa ac Electorum consensu mu-
tare non possint, sed etiam teneantur de Electorum approbati-
one & autoritate eidem certam ac legitimam formam atque
valorem præscribere. Quamvis & in hisce Electorum auto-
ritas diminuta videtur *pace Osnab. art. 8. verb. Und solle dies*
ses und dergleichen hinfüro weiter nicht gesche-
hen oder nachmals zugelassen werden/ es sey den
von samptlichen Ständen auff einen freyen
Reichstag bewilliget. ubi præcedentia omnia, quæ non
solum in consilium Electorum deducebantur, sed quoque inibi
decidebantur olim, sunt ad Comitia universalia tracta, quæ ut
generalia comprehendunt utique & hunc casum specialem.

XV.

XV. Quamvis & Regulariter nulli Principum magis licitum esse mutare monetam quam aliquem occidere, dicit Bodinus d. loc. nisi falsa moneta fabricator quam Princeps audire mavelit, & ad interesse populo teneri, sine cujus consensu mutata moneta est, quod Princeps valorem utiq; pecuniæ mutare quidem posse videatur, non tamen obligationes contrahentium, ut ita audacter quidam asserunt, quos refert Brunus de monet. augm. & dimin. in 1. præf. n. 4. Et ejusmodi perniciosas monetarum mutationes omnino vetitas esse præoptat, svadet, imò de facili quoque vitari posse gravissimè pariter atque piè demonstrat. Magnif. Dn. Carpozov. c. 8. ad Leg. Reg. sect. 7. his verbis: Quia monete ejusmodi atq; valoris mutatione multò majori incommodo subditi premuntur, quam si certà aliquã collectam exolvere coguntur, longè est satius in ejusmodi necessitatis casu collectas & tributa à subditis exigere, quàm occultò remediò minus saluari ipsos exugere. Quæ sententia vel ex hac ratione subsistit quòd ex officina nummaria Principes nihil prorsus lucri capiant, aut certè nihil capere debeant, sed potius sumtibus propriis atq; expensis hoc præcellens Regale exercere, ceu existimat Budell. d. lib. de art. cud. 1. c. 6.

XVI. Tandem respectu subjecti ipsius nimirum nummi quadrifariam consideranda venit mutatio. Nam vel (1) prorsus visibus & oculis humanis exempta moneta est; vel (2) in oculis quidem adhuc est, at reprobata prorsus. Vel (3) non est abrogata penitus, at mutata intrinsecè, Aut (4) extrinsecè. Quibus positis in haud levem disputationis aliam solutiones debitorum conjici, dubium nullum est, & attestantur tot huic negotio lata saluberrima statuta atque leges quot casus (præter quos natura novos quotidie edere, proh dolor! deproperat) mens humana prævidere atque comminisci potuerit. De quibus ut nos ordine, præmittimus primò Regulam illam generalem: IN CAMPO MONETARIO TEMPUS CONTRACTUS RESPICIENDUM EST. ut moneta eadè ex natura mutui restituatur ejusdemq; generis & bonitatis, ponderis & mensuræ, prout mensurari, ponderari sive vit, aut numerari. pr. Inst. quib. mod. re contrah. oblig. l. 1. §. 2. ff. de O. & A. l. 3. ubi DD. ff. de reb. ita scil. ut in terminis meri & naturalis

lis mutui aurei pro aureis, argentei pro argenteis, & quidem
certa formæ in eadem forma. *arg. l. 99. ff. de solut. restituantur.*
invito namque creditori aliud pro alio solvi nequit. *per l. 2. §. 1.
ff. de reb. credit. si certum petat.*

XVII. Sed contra hanc regulam primùm producimus ip[s]is-
sima verba *Magnif. Dn. Carpzovii ex c. 2. Aysl. Deb.* restituenda
creditum secundum eam monetæ æstimationem & valorem,
qualis fuerat tempore contractus, adeò ut thaleri Imperiales a-
liaque monetarum species non pluri nec minoris æstimentur,
quàm juxta valorem tempore contractus usitatum, idq; si ve bo-
nitas monetæ *intrinseca*, quæ ipsam materiam: pondus ac for-
mam volumus notatam *l. 1. ff. de contrah. emt. l. 1. C. de vet. numism.*
por. si ve extrinseca, quæ in solo consistit valore, mutationem
aliquam fuerit passa, adeò si forte pecunia in moneta summi
valoris fuerit elocata, ut hoc contigit tempore illo æruseosq;
annis abhinc 30. quò alibi thalerus Imperialis 10. alibi 15. imò
20. florenis æstimabatur: non nisi ad æstimationem quæ fuerat
contractus tempore, restituatur creditum, non quidem secun-
dum positam regulam in eadem forma & moneta &c. Contra-
rià namq; & communi consuetudine propter multifariam illa
formarum mutationem receptum est, ut una nummorum spe-
cies vice alterius fungatur, & creditor cogatur etiam in alia
(nisi aliter conventum sit) solutionem accipere, *per l. Quæ ex-
trinsecus 65. ff. de V. O. l. unit. C. de argent. pret. quod thes. infert. mo-
do, ne damnum patiatur argumento à contrario sensu ducto ex
d. l. 99. ff. de solut. cui nihil obstat d. l. 2. ff. de reb. cred. cum in pecu-
nia non corpus, ut in vino, sed æstimatio consideretur per l. 30.
ff. de auro & argento leg. & hæc sententia q; oq; comprobatur
Edicto monct. Ferd. II. Anno 1620. spiræ facto vers. Wie solcher
einbelliger rechts schluß* cui ad stipulatur *Nov. Aug. 28. p. 2.*
XVIII. Cæterum, huic cum vitandæ tam varia pacta de certa nu-
morum specie solvenda solutionibus adjiciantur, palam fit, re-
tortum facti magis speciem referre, quàm ut in juris finitionib;
comparat: misso igitur *Dd. Labyrintho*, qui dum variam mo-
netæ

netæ intemperiem suis commentitiis decisionibus & consiliis
propinant, nihil pensi habere demontrant, quàm ut ex jure
factum videatur, cum tamen ex facto jus nascatur, ut Cothm.
contigisse asserit Knichen *de jur. Sax. non pro. verb. Duc. c. 5. n. 319.*
nec Dadali opem ad hæc implorare conabimur, idq; nunc mul-
tò magis quòd autoritatum pluralitas fermè ipsam veritatem
superasse test Zang. *de except. p. 3. c. 1. n. 169.* nedum incertam solu-
tionem fecisse videatur.

XIX. Ut ne igitur iisdem implicemur erroribus, distinctè
quadruplicem illam mutationem videbimus, solutionemque
ex inde redundantem illam adeò controversam deducemus se-
dulò & quidem *Primo.* Quando pecunia credita penitus in usu
esse desiit, *at tamen certo constat* de ejus valore atque æstimati-
one, tunc sine omni dubio solutio fieri potest in alia moneta
sed ejusdem bonitatis extrinsecæ, quæ fuit tempore contractus.
d. l. cum quid 3 ff. de reb. cred. hic enim plus spectatur cursus & va-
lor, quam materia *d. l. 1. ff. de contr. ib. cmt. l. si is cui 94. §. sin autem*
sub fin. ff. de Solut. l. 2. & seq. C. de vet. numism. potest. idq; pro di-
gnitate formæ tanquam præstantioris & ita succedit alia mo-
neta nova in locum antiquæ *Geil. 2. O. 73 n. 7.* ubi hanc commu-
nem Dd. sententiam esse affirmat non obstante Regula. quæ
in vito creditori aliud pro alio non solvendum, enervatâ pror-
sus & non attendendâ eo in casu, ubi species credita omnino
periit. *per l. non dubium 14. §. ult. ff. de legat. 3.* aut difficulter para-
tur. *Quando vero certo non constat* de valo-
re moneta antiquæ, tunc si ex alicujus numismatis vete-
ris, quod extat, pondere, sciri potest bonitas intrinsecæ, secun-
dum eam, faciendâ est solutio in moneta, ut jam dictum alia
per text. in c. olim causa 20. X. de censib. ad. & procur. Quod si nec
numisma aliquod vetus superfit, unde intrinsecæ bonitas nota-
ri possit, primò ex annis præstationibus colligere jubent Dd.
comm. tanquam Accessorio, quid principali conveniat. Qui-
bus & ipsis deficientibus, cum nec præsumtionibus & conjectu-
ris res explicari queat solutionem svadent debitori minus oner-
osam. *Berlich. conclus. 35. n. 12. & seqq.*

XX.

XX. Secundò si moneta quidem non ita ex usu omnino abiit, sed adhuc reperiri potest, at formâ publicâ reprobata, cursu ejus, valore atq; usu prorsus interdictò distinctè progreditur solutio. scil. si in instrumento obligationis *expressè* conventum est ut thaleri non reprobati sed currentes in S. Rom. Imperio, **unverbothene und im heiligen Römischen Reich genge und gebe Thlr.** restitui debeant, secundum tenorē & obligationis efficaciam strictè non aliis nisi *bonis currentib9q; in Imperio thaleris* solvi oportet debitum. Imò nihil quoque obstat, quò minus alterius Principis thaleris solutio fieri possit: modò tamen generaliter loquatur obligatio **von Reichsthalern**; et non in specie de Joachimicis &c. recipit namque hoc casu unus thalerus alterius functionem, *per ea qua tradit Col. process. execut. p. 1. c. 10. n. 9.* Cæterum si species certa in obligatione expressa (**Mercische groschen**) eaq; vel ut adultera, & minus bona (ut hîc factum) reprobata est, debitum nõ in hac reprobata moneta, sed in alia zdû æstimationē atq; valorē illius reprobatae, qualis fuit tempore contractus restitui oportere itidem concedunt communiter, quòd ejusmodi reprobata planè sit illegitima, & pariat aliquid refragationis *contra, d. l. 1. C. de vet. n. pot.* Quo casu reprobata recipere nemo tenetur. *per text. elegantiss. in l. eleganter 24. §. qui reprobos nummos. 1. ff. de pign. act. & hoc etiam procedit de jure Saxon. Landr. lib. 3. art. 40. ibi gloss. & probatur quoq; Recess. Imp. Noviss. de anno 1630. August. §. Die weiln nach vielgehabten handeln.* at tamen si reprobata est non propter prædictam causam sed aliam, etiam Principis avaritiam; neq; in perpetuum, sed ad certum tempus abrogata. Solutionem fieri posse in reprobata nisi debitor fuerit in mora, aut culpa DD. disputant. Quibus nos oppidò contrariamur, adeò ut creditor nunquam recipere teneatur solutionem in moneta reprobata *per d. l. elegantier. 24. §. qui reprobos. ff. de pign. act. d. c. olim causam. 20. c. cum canonicis 26. X. de censib. Magnif. Dn. Carpzov. d. constit. 28. p. 2. def. 3.*

XXI.

XXI. Devenitur, tertio ad species mutationes proprie sic dictas, (duobus namq; prioribus casibus non tam mutata moneta est, quam prorsus abrogata & è medio sublata) quarum prior dicitur mutatio *bonitatis intrinseca*; consistentis in materia, forma & pondere *per l. 1. ff. contrab. emt. l. 1. C. de veter. numism. pot.* Quam tunc accidere dicimus, quando pecunia magis ære contaminata est, quam ante fuerat. **Wann Schrot und Korn an der Münz-gemindert.** *Berl. p. 2. concl. 35. n. 3. Magnif. Dn. Carpz. p. 2. Const. 28. def. 4. n. 12.* non obstante, quòd alii intrinsecam hanc bonitatem valore metiantur, quòd hic monetæ formam & proprium Esse conciliet, quâ sublata, nummus esse desinat. *arg. l. 9 §. sed si quis 3. in fin. ff. ad exhibend. d. l. 24 §. qui reprobos ff. d. pign. act.* Contrarius namque & nunc communis loquendi usus à tribus jam seculis bonitatem hanc intrinsecam posuit in metalli substantia **im gehalt oder gewicht Schrot und Korn** ut probat *Knich. in verb. Ducum c. 5. n. 315. de Saxon. jur. non provoc.*

XXII. Vulgare illud, in omnibus contractibus attendi debere, quod tam tacitè quam expressè actum est. **It** quoq; hic locum præ cæteris omnibus sibi vindicat, nisi tamen pactum istiusmodi prorsus usurarium sit, omni jure quam severissimè prohibitum. *vid. l. 20. usuras. l. placuit 29. ff. de usuris.* **Policey Ordnung zu Francsfurt anno 1577. tit. von wucherlichen contracten. Torgauisch Ausschreiben von wucherlichen contracten.** Absque quo si expressè conventum inter partes est, ut istiusmodi moneta in argento vel auro, tanti & tanti ponderis reddi debeat, Parum curatur de mutationibus utcunque factis, quia conventioni standum & in conventa forma restituendum creditum, per ea, quæ tradit. *Berlich. p. 2. concl. 35. n. 33. conc. seq. n. 48 idq; multò ma-*

magis obtinebit in *mutuo*, quicquid dissentiat Molinaus. *d. tract. 9. 100. n. 817.* quia hoc natura & substantia mutui semper requirit, ut idem in eadem bonitate restituatur, etiamsi hoc *expressè* actum non sit per *text. in l. cum quid. 3. sub fin. ibidemque Dd. comm. ff. de reb. credit.* deinde fieri nō possit ut taciti major sit effectus quàm expressi, pactūq; heic *mutuo* adjectū habeatur superfluum. Quamvis & hæc ipsa regula fallat, cum promissa species amplius reperiri nequeat, aut non nisi magno & immenso sumtu comparari, tunc enim *semper* & in alia quoque moneta usu recepta ad valorem tamen intrinsecum antiquæ monetæ, qui fuit tempore contractus, quin fieri possit solutio, dubium nullum est. per ea quæ habet. *Magnif. Dn. Carpz. Constit. 28. def. 3. n. 6 Mindan. lib. 2. process. cap. 63. n. 71. Coler. c. 10. p. 1. additio- num n. 25.*

XXIII. Cum itaque inter partes conventum *expressè* non sit, nec aliunde de mente contrahentium appareat & moneta in materia pondere & forma i. e. bonitate *intrinseca* mutata tantum capiat detrimentum, ut vel tota à Principe reprobetur aut etiam *extrinseca* bonitas, valor nimirum deminuat, vel, quod eodema recidit, bonitas *intrinseca* deterioretur, si ve, quod ratò tamen accidit, etiam augeatur, ad contractus re- pus accelerandum est iis, quibus incumbit monetarum illa tempestas, ad damnum pariter & commodum sustinendum ob- strictis, solvereque secundum valorem antiquæ monetæ, qualis contractus tempore fuerat, adeò ut minus si valeat moneta, supplere detrimentum, si pluris incrementum detrahere, fas sit ne quis cum alterius jactura locupletetur sed tantundem redda- tur, quantum acceptum est, ipsa *Æquitate* & *justitiâ* patrocina- nante *per sep. add. LL.* Quod ipsum & in *Camera* quoque ob- servari multis præjudiciis probat *Voyssgang Hiller in respons. ju- ris ad quest. Ob ein Schuldner seinen Creditorn mit geringer Muntze bezahlen könne.* Et ipse Elector Saxon. confirmat *Nov. 28. p. 2. ad quam Magnif. D. Carpz. d. const. 28.*

28. p. 2. def. 4. & *Asyl. deb. c. 2. n. 11.* Idem quoque Dd. quos longò
contra Molinæum agmine adducit *Berlich. d. concl. 35. n. 36. & seq.*

XXIV. In mutuo æstimationem tantum & valorem cre-
ditum censei *arg. l. 3. ff. de reb. cred. indeq;* videri satis ex æquo
restitui nummos ejusdem valoris licet in materia deteriori,
parum obest, (quamvis enim æstimatio principaliter attenda-
tur in mutuo, per id tamen bonitas intrinseca seu ratio mate-
riæ penitus exclusa non est, ut quæ causa & fundamentum valoris
existit, qui pro diversitate Materie diversus quoque est. Siquidem
in Rep. rectè constituta inter materiam & valorem justam or-
portet esse proportionem. Unde etiam pro substantia num-
morum vulgò jactitare solent non modò valorem, sed & in pri-
mis materie probitatem & pondus debitum, *ut patet ex d. l. 1. C.*
de vet. numism. pot. Adeò ut materia pecuniæ tanti æstimanda
sit, quanti aliàs valeret publico caractere non percussa. uti e-
leganter satis deducit *Magnif. Dn. Carpz. p. 2. const. 28. def. 4. n.*
7. Asyl. Deb. c. 2. n. 7. & 8. Cui adde *Budell. in tract. de mon. l. 2. c. 1. n. 11.*
ubi non veretur expressè pronunciare omnes Dd. attestari, imò
totum quasi mundum loqui qualitatem & quantitatem mate-
riæ i. e. preciositatem ac pondus formam extrinsecam & indicaturam
multis partibus præstantiorem esse.

XXV. Succedit deniq; mutatio ultima *bonitatis* nimirum
extrinseca, quæ consistit in valore impositio, cursu, æstimatio-
ne, & usu monetæ *in werdirung und valvation, da der*
wereh gang und gebe. Und also bonitas intrinseca,
verendert wird / dadurch die Münz gesteigert /
fället oder gar abfome. Circa quam mutationem à cõ-
muni Dd. sententia, quæ æstimationem dirigendam censet ad
tempus solutionis (per ea quæ habet *Geil, 2. Observ. 73. n. 9. secũ-*
dum quam & in Camera judicari attestatur Kohl lib. Exerc. 19. n.
2.) divortium facimus, *Azone* admonete in suis *brocard & mā-*
dato Sereniss. Elect. Sax. in Nov. 28. p. 2. ubi ad *Azonis* quoque mē-
tem reduxit ad tempus contractus æstimationem tanquam æ-
quitati & fundamentis juris magis consentaneam. Immotæ

C

nam-

namq; & Panacæ Regulæ eam solutionem etiã hîc flagitant,
quã nihil creditori abesse, nec plus, quã abest, ei dari debeat
per l. in perpetuum b. ff. de solut. quod fit, si in eadem bonitate
restituatur, quã mutuo datum est *per d. l. 3. ff. de reb. credit.* & ita
reddatur tantundem, quantum acceptum est. *per l. 99. ff. de solut.*

XXVI. Sed missa opinione hac contraria, quam luculen-
ter refutatam vide ap. *Berl. p. 2. Conclus. 36. à n. 1. ad 8. inclus.* mi-
nimè tamen Eidem & *Zangero p. 3. d. c. 1. n. 180.* assensum præbe-
bimus in eo, ut secundum *Nov. 28. d. p. 2.* debitor si monetae valor
accrevit, incrementum deducere potis sit. Cùm Sereniss. Elector
simpliciter tempus contractus respiciat, adeò ut si contractus
tempore thalerus 24. *gr.* valuerit, tempore solutionis auctus sit
ad 30. *gr.* Creditor non plus quã pro 24. *gr.* recipere tene-
atur: Contra si tempore contractus thalerus æstimatus fuerit
28. *gr.* qui solutionis ad 24. *gr.* decreverit, debitor singulis
thaleris 4. *gr.* superaddere cogatur; ita ut nec plus nec mino-
ris æstimetur thalerus, quã valuerat tempore contractus per
ea, quæ deducit *Magnif. Dn. Carpz. atq; præjudiciis firmat d.*
Const. 28. def. 5. n. 10. & d. Asyl. debit. c. 2. n. 16. ubi egregium quoque
responsum affert *Pet. Wesenbecii;* cuius conclusio hæc est,

**Wann man anders hierinnen respondiren wollet/
oder die Sache anders erörthern so geschehe un-
recht und** contra *l. 99. ff. de solut.* unde & huius sententiæ adsti-
pulandum esse monet *Magnif. Dn. Carpz. d. def. 5.* nisi communè
errare errorem mavelimus, insignemq; creditori injuriam fa-
cere. Namque cùm excessus valoris in moneta grossa incor-
rupta, (ut olim in thalero) secundum etiã eos, qui tempus
solutionis respiciunt *proprie & verè augmentum* non sit, sed
tantum commensuratio deterioratæ bonitatis intrinsecæ in
minori moneta; deinde olim monetã illã grossã (thalerò
scil.) tantundem mutuatario lucrari potuerit, quantum creditor
nunc possit, thalero aucto extrinsecè, quoad pecuniam minu-

tiorem, cum pretia rerum ubique irrefragabiliter quoque ac-
crevissent, certe creditor non levi jactura afficeretur, si augmē-
tum illud detraheretur fictitium. Damnum enim est diminu-
tio patrimonii per l. 3 ff. de dam. infect. quod certe contingit
cum minus quis accipit, quam dederat, adversus quæ nō stabit,
quod alias objicitur pecuniam tantum usum dominiumq; sui
præbere ex d. l. 1. ff. de contrah. emt. Si ei opponas l. 1. C. de vet. nu-
mism. pot. secundum quam illi demum qui justis ponderis & spe-
ciei probæ sunt, usum præbent sui, valorque ille tunc saltem cō-
sideratur si materiæ probæ & ponderi unitus fuerit. ut eleganter
hæc demonstrant *Wittebergenses in consilio monetali vers. 3. in fin.*
Et 32. in fin. v. 49.

XXVII. Dictum quidem jam supra est, quod contra Regulam
positam etiam invito creditori in alia moneta recte possit fieri
solutio, secundum æstimationem in utraq; mutatione, proprie
scilicet sic dicta, æquabilem, ita, ut pro auro argentum & æs re-
stituatur, militante sic totius mundi consuetudine, teste *Cur-
tio*. Quod procedit firmiter nisi vel impediatur, id quod creditor
ut dictum, damnum patiatur per d. l. 99. ut hoc etiam contingit,
si cui magna summa foret solvenda, pecuniâ minutiori, quæ
non tantum ad gestationem, sed multis aliis de causis esset gra-
vis & onerosa, Hanc enim non tenetur admittere secundum
ordinat. monet. Imp. Ferd. I. Anno 1559. August. promulgatam in S.

**Die jetz gemelten / was unter den Fünff Krau-
bern soll niemand verbunden seyn / solcher Mün-
ze über 2 5. fl. in bezahlung oder für wehrschafft
zunehmen. aut quod pacto conventio prohibeatur debitor a-
lia moneta solvere ut itidem hac de re cautum est in d. ord. monet.
eod. s. vers. aber was hievor auf Gold getheidiget.**

Quod nimirum ut in aliis rerum traditionibus, ita & hic pactis
conventis irrefraganter standum sit l. 48. ff. de pact. de quibus pa-
ctis ordine sic flagitante seorsim & particulariùs nunc paucis
juvat dispicere.

XXVIII. Quando itaque in genere aut etiam in specie dantur mille thaleri 1000. unverschlagene unverbottene vollwichtige harte thl. ieden zu 24. gr. den gülden zu 21. gr. Meißnischer Landeswehrung oder jeden thl. zu 18. baken den gülden zu 60. Kreuzer Fränkischer wehrung / wie die zur Zeit gäng und gebe sein werde / oder 10. thl. Söllnisches Daghments (id est wehrung / uti explicat Budell. d. rr. c. 25. n. 6.) gutes Silbers schwer am gewicht: Vel quod idem erit, si dicatur simpliciter in obligatione solutum iri debitum moneta currente sine additamento tamen tñ tempore solutionis, tum enim utrobique & quacunque mutatione interveniente facienda est solutio moneta currente secundum æstimationem tempore contractus initam: Quin imò etiam aliã, quam currenti, si nihil pactum est; adeò ut valore æstimatæ pecuniæ diminuto, nec si velit quis, possit in specie corpora restituere, sed cogatur detrimentum supplere debitor. ut anno 1624. in Dicasterio VVitteb. responsum esse attestatur Schultz. d. c. 4. Quod nimirum & cursus monetæ hic attendendus sit regulariter per d. l. i. ff. de contrab. emt. l. 34 §. 2. ff. de legat. 1. & æstimatio illa ipsa rem conventam qualificet l. ult. C. de dot. promiss. nec non tempore contractus ita flagitet per regulam in l. 8. C. de rescind. vend. quã imperat servandam summa æquitas d. l. 99. ff. de solut. vid. Knieben d. l. n. 349. ubi dicit, implicari contradictione qui dicunt thaleros æstimari sive taxari quidem, at non modò taxativò aut taxativè. Contra quæ notandum tamen est conventioni stare & corpora solvi oportere, etiam æstimato accepta, si quis ita expressè recepit, se quidem 100. thaleros 24. gr. valentes accepisse, attamen velle integris duris & uncialibus solvere tum temporis currentibus, idque ex rescripto DD. Max. & Dioclet. in l. 21. C. de jure dot. Adeò scilicet clausula illa posterior promissionis prævalet atqua derogat æstimationi antè factæ, solutionique
mo-

modum formamq; præscribit. *l. 30. ff. de legat. 1. vid. Magnif. Dn. Carpe. const. 29. def. 9.*

XXIX. Limitatur etiam hæc assertio si certa species thalerorum scil. Joachimicorum, Imperialium, Hollandicorum, Albertinorum &c. æstimata data ut restituatur *moneta currens et tempore solutionis. v. g. Si quis 100. aureos in auro singulos æstimatos 36. gr. mutuo dederit, tunc quia æstimatio restringitur ad tempus solutionis parum curatur tempus contractus, solvunturq; quacumq; etiam mutatione interveniente, non aurei in specie, sed secundum valuationem tempore solutionis communem pro singulis aureis 36. gr. Scil. 2. obs. 73. n. 9. Goed. confil. 77. n. 1. Et alii, quos refert Et sequitur Berlich. p. 2. conclus. 35. n. 46. conclus. seq. n. 47. quod etiam per edictum monet in Electoratu Saxonie obtinet, etiam si in genere concepta sit obligatio nullâ in moneta mentione factâ: Conventioni enim tum præcisè standum est, quâ commodum pariter & incommodum ad creditorem spectare voluit debitor, qui non præsumitur renunciâsse exceptioni vilioris pecuniæ, nisi pro proba ac legali moneta mutuo acceptâ illâ expedere potuisset. ut hæc eleganter poteratur in edict. monet. Brandeb. anno 1623. S. **Serner ist auch dar von Vernehmung.** quod tamen non obtinet in creditore, qui probam & legalem monetam mutuo dederat. ille enim de communi sententia Dd. non tenetur viliores recipere pecuniam, sed necessum est, ut sit legitima, quæ debeat reddi quod improba nomen pecuniæ ne quidem meretur, ut est *in l. 24. §. 1. ff. de pignor. pact.* Nec porro præsumatur creditor renunciâsse exceptioni grossioris monetae, cum prævidere non potuerit subsecutam depravationem unde iniquum foret contra ipsius mentem æriscosam illi pecuniam reddere, eum insigni ejus detrimento, quod scietis volensque debitor priori casu in se receperat. Cui igitur, cum grossiori monetâ solvere fortè cogatur, nulla ut volenti sit injuria, quod sibi imputare habeat, quod consenserit in casum, quem maxime præscire potuisset.*

*l. i. in fin. ff. de act. emt. l. 145. ff. de R. 7. Quæ sententia probatur in
edict. monet. Ferd. II. ad iudices in hæreditariis suis provinciis an-
no 1625. §. Zum sechsten ubi expressè ita disponit circa cre-
ditorem, cum restrictione tamen hac, nisi ipse creditor debitum
denunciasset tempore aruscoso & ita solutioni intervenienti
ansam dedisset; aut etiam sine protestatione debitum viliori
moneta solutum recepisset, debitori quietatione facta tunc e-
nim cum consensisse in præsens videatur firma valiq; est solu-
tio. ibid. §. Zum funfften. §. Zum Siebenden. Quibus
adde *Magnif. Dn. Carpz. d. const. 28. p. 2. def. 10.* quam tamen dolosa
persuasionem debitoris factam nõ profuturam existimat *Schulz.*
d. l. c. 4. p. 164. in tantum, ut creditor hoc casu ex clausula gene-
rali vereq; salutari, *si qua mihi justa causa videbitur. l. i. ex quib.*
caus. maj. in integrum restituatur communi Dd. calculo, quòd
dolus prodesse non debeat. & sic pronunciatum *Witteb. testa-*
*tur.**

XXX. Immota quidem Regula est, quòd in alternativis u-
num fieri sufficiat, ut si debitor obligatus *vel* in thaleris solve-
re, *vel* in aureis, alterutrã monetã solvens liberetur, attamen
ad eum casum non extendenda, ubi *æstimatio* non *taxationis*
sed tantum *demonstrationis* causa adjecta est, quod vel ex teno-
re instrumenti dignoscitur, scil. quando in instrumentis thale-
ri æstimatio præsentis temporis deprehenditur, tunc enim ver-
ba non referuntur ad aliquam taxationem, sed stant in vim a-
licujus demonstrationis de præsentis in hunc finem, ut sciatur,
de quibus thaleris actum sit, cum non una omnium sit, nec u-
biq; æstimatio eadem. Est autem istiusmodi æstimationis for-
mula apud *Zang. de except. p. 1. c. 3. n. 186.* talis: **hat geliehen**
100. Thlr. deren ieder 24. Silbergröschchen guldig.
Cui haut ab simile multum est, quando scribitur thaleros æsti-
matus quidem datos esse, at cum clausula *si creverint & decreve-*
runt, quæ clausula frustra adjecta non præsumitur, semper enim
verba adjecta debent aliquid operari. *l. 109. ff. de legat. 1. c. si papa.*
10. de

10. de privileg. in 6. deprehenditur quoque hujuscemodi demō-
stratio ex circumstantiis & præsumtionibus ut est in *constit.* 29.
p. 2. vers. **Es geben dem die umstände oder zuge-
setzte worte gar ein anders.** Ex quibus omnibus si de-
monstratio patet, solvendum quoque in specie est, duris & un-
cialibus thaleris, si in obligationem deducti sunt. vid. *Magnif.
Dn. Carpz. d. const. 20. p. 2. def. 7. & 8.*

XXXI. De iis, quæ in æstimatō credita sunt alia atque alia
est dispositio, quando in genere quis thaleros & aureos solvere
promisit, valore nullō expressō, vel quod idem est in specie, scil.
Joachim. **harte Reichsthl. Joachimsthl.** Aureos Rhe-
nenses, Ungaricos, **Ungrisch und Reichische Goldgül-
den/** tunc conventioni præcisè standum est, nullā habitā diffe-
rentiā speciei atque generis, adeo ut aliā monetā aut pecuniā nu-
meratā solutionem acceptare creditor cogi nequeat, per eos,
quos refert *Berl. d. conclus. 36. à n. 2. ad 13.* Si modo data monetā
adhuc existit, nec difficulter comparatur, alias enim æstimatio
intercedit. Quævis & hic promiscuè etiā extra hūc casū in alia
moneta solutionē fieri posse statuat *Molin. d. tr. q. 92.* quod sequi-
tur *Berl. d. cōcl. 36. n. 13.* & ampliat, ut sive in diē, sive sine cōditione
promissasit, jure quoque expediri queat, in monetā aliā ad æstima-
tionē, quæ contractus tēpore fuerat, quod in nūmo quantitas &
valor imposititius consideretur *l. 34. §. 1. ff. de solut. l. 35. ff. de argē-
to legat. l. 1. ff. de contrab. emt.* Deinde istiusmodi promissioni-
bus semper includatur formula *rebus sic stantibus*, quā actū id
presumitur ut eādē, bonitate & extrinsēca & intrinsēca resti-
tuendum sit debitum & ita in consimili respondet *Knichen* mā-
ximè motus, quod, ubi aliā monetā ejusdem ponderis atque
lige debitum restituitur, vix quispiam vel maximè scrupuloso
& subtili iudicio, (ut *Ulpianus* in dissimili specie ait in *l. 10. §. fin.
de reb. dub.*) differentiam possit constituere, cum tantundem
reddatur, quantum acceptum sit. vid. *d. c. 5. n. 572.* ubi & regu-
lariter ita in *Subaudia* obtineri satagit, ut, nisi expressim de au-
reis

reis in auro solvendis conventionem expressum sit, quâcunque
ex causa quid debeatur, tutionem in alia moneta rectè fieri
nullo respectu habito *d.l. 99. ff. de solut.*

XXXII. Quod si tamen certus numerus thalerorum, non ut
species aut pecunia, sed ut corpora vel massa auri & argenti, da-
tus fuerit, **wenn ein Anzahl Thl. Stück vor Stück ge-
liehen.** non habetur ratio valoris aucti vel diminuti, sed cor-
pora illa & eorum certus numerus erit restituendus vel in da-
mnum vel in lucrum creditoris; Multum namque interest de
communibus nummis, an verò de corporibus cogitaverit cre-
ditor *d.l. 94. §. 1. ff. de solut. l. 10. ff. de acceptilat. l. 19. §. 3. ff. de condict.
indebit.* facit etiam huc Monet. Edict. Sereniss. Elect. de anno
1623. §. **haben demnach** *sub fin. vers.* **wie an alten und
neuen obligationibus.** & hoc etiam tum obtinebit, cum cor-
pora certa *numerata* non sunt, modò obligatio cantet mutuo
datos thaleros, probos, integros, certi ponderis atque valoris,
quorum quilibet habuerit duas uncias, **Reichsthaler gut
an Schrot und Korn / unverschlagen / wiegen 2.
Loth Silbers /** quæ verba idem operantur, ac si corpora
stück vor stück numerata essent, modò tamen verba hæc cõ-
similia ut & corpora æquè in obligatione atq; in solutione ex-
pressè cõjügantur, **Dass er nicht allein solche 100. Thl.
stück vor stück:** vel sine numero certo, **Reichsthaler
an Schrot und Korn unverschlagen empfangen;
sondern wolle gedachte Summa auch stück vor
stück / oder Reichsthaler gut an schrot und Korn
wieder zu zahlen zugesagt haben.** Vel quod eodem te-
cidit, *relative* saltem promittat debitor, **Er wolle die Zah-
lung thun an gedachter Münze oder obgedach-
ter massen** *hiscæ enim & similibus obligatur debitor ad res-*

stitu-

stitutionem pecuniæ, ejusdem formæ, quam acceperat *Magnif. Dn. Carpz. d. const. 29. p. 2. def. 5.*

XXXIII. Sed his limitationem maximè notabilem jungimus, quòd debitor præcisè cogi non possit ad eadem corpora restituenda, sed solvere queat etiam in alia secundum valuationem tamen & augmentum tempore solutionis usitatum, de qua *vid. Berl. d. conclus. 36. n. 45.* ubi refert ita ad consultationem **Klausen von Kanzenen** responsum esse ab inclyta Facultate Juridica *Witteb.* Quot tamen tum demum verum esse existimat *Schulzcius d. c. 4. n. 12.* Si corpora præscripta haberi nõ possunt amplius aut difficulter comparantur; absq; quo cogi non possit creditor ut solutionem in alia accipiat, etiam si debitor paratus sit augmentum addere. Quod etiam confirmant *Witteberg. in consilio monet. n. 30. 31.* Quæ ita ampliatur *Knichen in d. c. 5. n. 401.* quòd nec tum cogi possit debitor in conventa moneta solvere cum in infinitum fermè excreverit thalerus idq; cū primis in solutione maximæ summæ, eo n. casu judicis auctoritatem implorandam pro abusione & excessu moderando, ne preinatur debitor usuris usurarum.

XXXIV. Quod dictum antea de sorte est, id in suo genere ad *usuras* quoq; extenditur, ut & illæ non minùs solvi debeant secundum bonitatem & valorè, qui fuit tempore contractùs, quæ fors ipsa cui usuræ accedunt, nisi tamen sint detestabiles, de quibus & supra dictum est, & hinc omnino videndus *Schulzcius d. tr. c. 5. p. 208.* quòd quæ in genere de usuris à nonnullis affirmantur, ille restringat tantum ad hæc execrabiles, *per jura ibi tradita,* quæ confirmantur in *instit. monet. Ferd. II. §. was aber zum Neunden* & ipsissimâ praxi, quæ nullum ferè amplius mutuum est gratuitum, & usuræ sine omni controversia cum sorte veniunt jure eodem. Quin imo quæ de usuris dicta sunt, etiam tunc procedunt, cum mora debitoris intervenit: Mora n. nulla eius efficit ut cogatur debitor meliori moneta solvere, quam fuit tempore conventionis; sufficit namq; si reddatur debitum eadem bonitate, quæ acceptum est. *per d. l. 3. ff. de reb. cred. §. 99. ff. de solut.* Ut ut teneatur tamen, si *morosus* fuerit, periculum & interesse præstare *per l. 23. §. 3. ff. de V. O. l. 32. §. in bona fidei. l. 17.*

§. 3. in fine ff. de usur. Verum non phantasticum & iniquum lucrum, quod scilicet intermedio tempore, quod plurimi thalerus valebat, obtingere potuisset, nisi debitor in mora extitisset. vid. *Schultz. ubi ita in Curia Witeb. decret. testatur*, Eodem modo contra *Berl.* plerosque alios ex mente *Magnif. Dn. Carpz.* explicamus d. novell. 28. p. 2. vers. **wo aber der Schuldner.** vid. *eiusd. def. 14. §. 2. Asyl. debit. n. 24.*

XXXV. Est tamen quandoque, ut secundum accessorium Principale quoque dījudicetur, cum fortē contingat, ut de pecunia aestimato data usurae solutae fuerint, duris & uncialibus thaleris per annos 30. completos Laico: 40. Clerico. *Dd. in l. si certis C. de pact.* Ubi interventu praescriptionis longissimi temporis & a pristina conventionē discessum & integros thaleros creditos esse praesumitur, quales scilicet solutiones annue demonstrarunt per *d. c. olim causam 20. X. de censib. l. 13. t. 16. §. 1. ff. de usur. l. 3. sum l. seq. C. de praescript. 30. vel 40. annor. Magnif. Dn. Carpz. d. const. 29. de 6. n. 4. 5. §. 6. eaque tū obtinent, cū certō constat de quantā sorte & moneta convenierint, quod de si non constat datur terminus brevior, & sufficere statuūt quidem, si usurae per 10. annos, in una eademque moneta specie vel integris thalaris solutae fuerint. Alii verō per unum atque alterū annum sufficere solutionem in integris thaleris factam arg. *l. 1. C. quae sit long. consuet. Berl. d. p. 2. conclus. 36. n. 38. Schultz. d. tr. c. 4 p. 224.**

XXXVI. Notandum porro est, quod haecenus in mutuis, quoad solutionem, ejusque aestimationem dicta, ad emtionem & venditionem, si eā monetarum intemperies interpellaverit, jure summo extendantur. Emptor itaque dilatione solutionis obtenta, si fortē moneta mutata fuerit, solvere non potest aliter, quam secundum aestimationem, qui tempore contractus fuerat, ne scilicet in odium venditoris retorqueatur, quod in favorem emptoris fidem de precio habuerit, *l. 19. ff. de contrab. emt.* sed necessum est, ut creditor recipiat citra damnū ullū atque lucrum praecise id, quod debebatur per *d. l. 99. ff. de solut. l. 3. ff. de reb. cred. Magnif. Dn. Carpz. const. 28. p. 2. def. 6.*

XXXVII. Legatum quoque, quod cuidam relictum erat, quā moneta solvi deberet, quæsitum est? quia legatum prius perfectum non videtur, quā a tempore mortis *l. 32. ff. de donat. mortis caus.* nec prius ipsi cedat dies. *l. 28. ff. quando dies legator* nec robur consequatur. *l. 1. ff. qui testam. fac. poss. l. 19. C. de testam.* sed his non attentis concludunt communiter non so-

solutionis tempus inspiciendum esse, sed conditi testamenti, inq; ea bonitate solvi legatum debere per l. 41. §. 4. ff. de legat. 3. l. 7. l. ult. sub fin. ff. de auro argent. legat. 3. quibus etiam succenturiatur à præsumtâ voluntate testatoris. Ex patrimonii namque cōparatione prudens quivis modum legandi desumere solet futuræ mutationis prorsus ignarus, non potest de alia moneta cogitasse videri, quàm quæ erat in usu & commercio cū legaret, licet demum à die mortis debeatur l. un. §. novissimus C. de caduc. toll. Hinc etiam eodem modo retrahitur ut donatio ad tempus conditi testamenti. l. 20. ff. de mortis caus. donat. Quamvis nulli repugnabimus, quin si expressè de mente testatoris constet, etiam tempus solutionis attendi possit, ut est casus in l. 28. ff. quando dies legator. l. 14. §. sed si alimenta. ff. de aliment. Sciber. legat. Magnif. Dn. Carpz. d. consil. 28. p. 2. def. 8. in verbis n. ubi nulla est ambiguitas non debet admitti voluntatis quæstio. Inquit Paulus in l. 250. in fin. ff. de Leg. 3. Quod idem ad donationes mortis causa extendimus: Imò ad quosvis alios contractus ex quibus pensio aliqua vel pecunia danda, non saltem ex jurium generalitate, quæ nullibi discrimen fecit ratione conventionum ac contractuum. Sed & ex ratione ipsa, quâ dogma hoc subsistit, quòd scil. nemo contrahentium cum alterius jactura debeat fieri locupletior. l. nam. hoc ff. de condict. indeb. itè quod reddendum sit tantundem, quantum acceptum, imo quod præcisè debeatur d. l. 99. ff. de solut.

XXXIIX. Et hisce ita tam ex jurium textibus, quam Dd. placitis deductis, quando tempore solutionis, quando item tempore contractus facienda sit æstimatio, huic posteriori, scilicet de reducenda moneta ad æstimationem contractus tempore initam nisi aliud quid interveniat, parum refragatur, quòd æquale lucrum tempore ærustoso ex pecunia vilioris bonitatis comparare potuerit quale nunc creditor possit grassiori, si redderetur & ita debitorem cum creditorum damna locupletari si viliozem illam respectu habito ad tempus contractus reddat: Communissima enim hæc est oppositio à simplicioribus præcipuè opponi solita eam pro Evangelio venditantibus. Idq; tum maximè cum fortè mora debitoris intercedat; primum namque nudi facti est, nec ulli probatum hæcenus, cum contrarium potius recenti sit in memoria, quod precia rerum

rerum omnium ita accreuerint, ut unica vehes fœni tum temporis. 10.
constiterit aut 15. etiam pluribus, quæ unico in *specie* fortè emi potuerat,
positò autem imò probatò lucellum aliquando ex istiusmodi pecunia
apparuisse, rarissimum tamen hoc accidens neququam inducet assertum
aliquod generale & jus, quod ubique valeat; Fortuita enim meraq; con-
tingentia haud facient regulam stabilem, nedum transfigurabunt credito-
rum solutionem contra *d.l. creditorem*. Alterum verò illud de *mora* quod
objicitur, refutatum vide supra §. 34. ubi insimul quid hæc operetur
liquidum est.

XXXIX. Coetera, non renuimus, nec quidem licet repugnare, quo
minus iis in locis ubi statutum municipale introductum est, contraria
sententia possit consistere. quâ ad tempus solutionis respicitur, de vincu-
lo namque ejusmodi nulli ambigere fas est, quippe ab iis impositum qui
& juri publico & communi rectissimè derogare possunt. Cujus generis
est *Edictum* illud *Monetale*, quod anno 1623. in Electoratu Saxoniae pro-
mulgatum est, super contractibus & literarum obligationibus per quod
tamen, cum ad certum tempus se tantum porrigat, jus commune plenis-
simè antiquatum non est, ut hoc ipsissima. Electoris verba innuunt:
**Wie wir denn auß obangeführten Ursachen unser Lan-
des Constitution 28. p. 2. so fern suspendirt ins künfftige aber
keines weges abrogiret, sondern allerdings in ihrem voll-
gültigen valor erhalten haben wollen.** Verùm qui de tota
hac materia in specie quoque de edictis istiusmodi plura cupit, adeat sæ-
pius allegatos Dd. Nos, quod Electorale illud attinet, finem facimus ver-
bis piissimis gravissimi Jcti Dn. Carpz. qui ad hoc in *d. Asyl. debit. c. 5.* ita:
*Spem ea (scil. verba supra posita) nobis faciunt certissimam, jus pristinum
in usum & observantiam publico edicto mox revocatum iri, quod, ut oppidò
fiat anxie optamus ac nobiscum omnes, qui justitiam amant & iniqua credi-
torum lucella omnemq; avaritiam detestantur.*

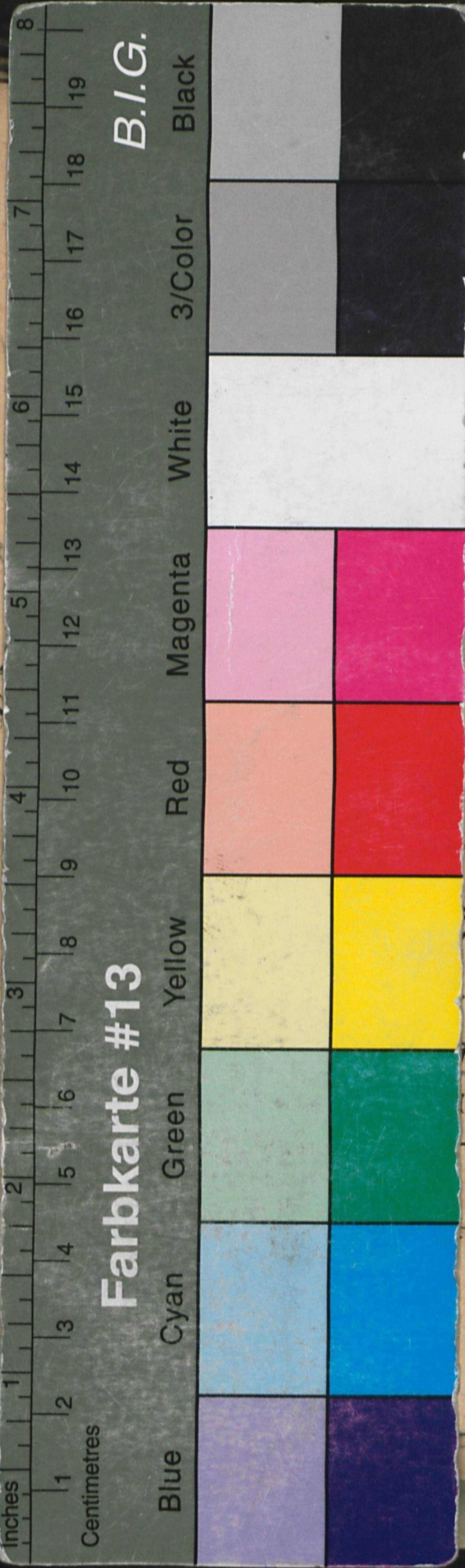

X 2615909

VDA

No 2. 40
JURIDICA.

1654 13^a
ETA, *15*

ibus variis.
o numine
Facultatis Juridicæ

RESIDIO
HELM, HOL-
ARSI. J. U. L.

conabitur
GHESSER

Franc.
Ctorum.
Martij.

ERGÆ, *3 1/2*
HAKEN, M DC LIV.

B. 2.

